

MUZEJSKI ČASOPIS

MUZEJSKO DRUŠTVO
JESENICE

in

GORNJESAVSKI
MUZEJ JESENICE

OGLE JE ČRNO ZLATO, OSREDNJA PRIREDITEV OB DNEVIH EVROPSKE KULTURNE DEDIŠČINE IN SVETOVNEM DNEVU TURIZMA

LETO XXXI, SEPTEMBER 2022,
ŠTEVILKA 2

Tudi letošnje leto ob dnevih evropske kulturne dediščine vabimo na Jesenice. Če bo vreme naklonjeno, bodo prijavljeni druženje začeli pred Muzejem Kosova graščina ob 16. uri in se podali na **sprehod Po Murovi do Stare Save**. Prav tako ob 16. uri bodo obiskovalcem na voljo **ustvarjalne delavnice** na temo oglja na Trgu na Stari Savi. Na ogled bo tudi **razstava o oglarstvu na Slovenskem**. Obiskal nas bo tudi oglar in ob 17.30 predstavil **izdelek, ki so ga skovali kovači iz Slovenije in Madžarske** v letošnji Poletni muzejski noči. Ob 18. uri vabimo na **muzejski večer**, kjer boste lahko spoznali **zgodovinski in etnološki oris oglarstva** na Gorenjskem. Predstavili bomo **oživljanje tradicije kuhe oglja v lokalni skupnosti**. Sledilo bo **predavanje o kopi velikanki**, o trajnostnem pomenu oglja in o novi knjigi o oglarstvu na Slovenskem. Spoznali boste, zakaj je bilo oglje nekoč res črno zlato. Večer boste lahko zaključili z ogledom **predstave Ortenburški rudarski nered** v izvedbi mladinske igralske skupine pri Gledališču Toneta Čufarja Jesenice, ki bo na sporedu ob 19.30 pod Pudlovko.

V torek, 27. septembra 2022, vabimo v Fužinarsko naselje Stara Sava, v Kolperu in pod pudlovko. Vstopnine ni. V primeru slabega vremena bo celoten program potekal v Kolperu, sprehod pa odpade.

Organizatorji prireditve so: Gornjesavski muzej Jesenice, Društvo oglarjev Slovenije, Turistična zveza Slovenije, Visit Jesenice, Zavod za gozdove Slovenije, Gledališče Toneta Čufarja Jesenice in Cehovsko društvo kovačev Slovenije.

Nina Hribar, koordinatorica GMJ

RESTAVRATORSKO KONSERVATORSKI POSEGI NA VRATIH KOSOVE GRAŠČINE NA JESENICAH

V maju in juliju 2022 sem na vhodnih vratih Kosove graščine na Jesenicah izvedel restavratorsko konservatorske posege.

Vhodna vrata, ki so vdelana v polkrožni portal zelenega tufa, je v začetku 19. stoletja dal izdelati takratni lastnik Frančišek Pavel Kos. Njegova inicialka priimka, okrasni listi in cvetje krasijo nadsvetlobni del vrat v polkrožni okenski kovani mreži. Sama vrata so izdelana iz debelih hrastovih desk, na katere je s kovanimi žebliji pričvrščena kovana pločevina na sistem kare. Vsako vratno krilo ima trkalo v obliki levje glave in okrasje. Levja glava simbolizira moč in pogum in so jo ljudje takrat uporabljali kot simbol varuha domov. Takšna vrata so si lahko privoščili le bogati meščani.

Sama vrata so bila pred posegom zaradi klimatskih razmer močno oksidirana. Na vrhnjem delu levjih glav se je začela luščiti barva. Spodnji del odkapa je svoje odslužil, za to je bil v celoti zamenjan z novo pločevino na obeh vratnih krilih v širini 20 centimetrov. Na delih okrasja je bilo potrebno zaradi oksidacije domodelirati okrasje s kompatibilnim materialom. Samo odstranjevanje nepravilnost je potekalo mehansko, razen levjih glav, kjer je bilo treba rjo in barvo odstraniti z abrazivom za peskanje. Sama površina je bila pred nanosom barve očiščena nečistoč in zaščitena s svilnato črno na alkidni osnovi.

Stane Staš Beton, restavratorsko konservatorski tehnik GMJ

KRIŽEVEC, MESTO SPOMINA »FRANCOSKIH BOJEVNIKOV«

Križevca leži na razkrižju gorskih poti v zahodnih Karavankah nad naseljem Javorniški Rovt. Preko sedla Križevca so na obe strani Karavank že od nekdaj potekale poti, ki so povezovale Kranjsko in Koroško. V kranjski deželi so bili Napoleonovi vojaki kar trikrat: leta 1797, v letih 1805–06 in 1809–1813, ko je bila Kranjska v celoti vključena v Ilirske province. Zgodovinski zapisi iz tega časa so redki, spominski kraji pa pahnjeni v skorajšnjo pozabo.

Iz tega časa imamo v občini Jesenice registrirano *Grobišče Napoleonovih vojakov na Križevcu (EŠD 28699)*, ki spada tudi med evidentirana vojna grobišča v Republiki Sloveniji. Prostorska enota je še neraziskana, evidentirano vojno grobišče pa zanemarjeno in neobeleženo. Starejši domačini se urejenosti pokrajine na tem območju v obliki gomilnih grobov še spominjajo. Danes grobovi niso več prepoznavni, preko njih vodijo nove gozdne ceste.

Na letošnji spominski slovesnosti 3. septembra ob 30. obletnici postavitve spominskega znamenja sta mag. Peter Bohinc in domačin Marko Zupančič položila tudi temeljni kamen za postavitve spominskega obeležja, izšla pa je tudi tiskana publikacija o spominskem kraju nad Javorniškim Rovtom, ki so jo izdali Prijatelji Križevca.

Petra Alič

MUZEJ KRANJSKA GORA PO TREH DESETLETJIH IN POL DELOVANJA

Liznjekova domačija je prenovljena in urejena kot etnološki muzej obiskovalcem odprla svoja vrata že davnega leta 1986. Že pred tem so etnologi intenzivno zbirali predmetno gradivo in opremljali bivalne prostore tega kmečkega doma. Do leta 1990 je bila zbrana že skoraj polovica predmetov, ki jih še danes vidimo na stalni razstavi. Z leti smo dodajali nove vsebine in oblikovali program gostujočih in lastnih muzejskih, etnoloških, likovnih in fotografskih razstav. V galerijskih prostorih Muzeja Kranjska Gora se jih vsako leto zvrsti okoli šest. Dvorišče domačije z oblike naravnega amfiteatra kar kliče po dogajanju, zato smo lani pričeli s filmskimi projekcijami za male in velike pod naslovom *Filmi pod lipo*, s katerimi bomo po dobrem odzivu publike seveda nadaljevali. Koronsko zatišje smo izkoristili za obnovitvena dela. Temeljito smo prenovili recepcijo in muzejsko trgovinico, hiša pa je končno spet na stežaj odprla svoja glavna vrata na cesto. Vanjo vas prijazno vabi Kekec, ki svoje delo dobro opravlja, saj število obiskovalcev zopet dosega in celo presega številke iz predkoronskih časov. A če se vrnemo v leto 1986 – gradivo je bilo zbrano, stalna razstava oblikovana in odprta za ogled. V 35 letih se je nakopičilo kar nekaj predmetov, ki pričajo o dejavnostih kmečkega gospodarstva. Naša naloga je, da jih ponovno uredimo in ustrezno predstavimo, da bodo še naprej pripovedovali zgodbo Liznjekove domačije in njenih lastnikov.

Špela Smolej Milat kustodinja za etnologijo

MUZEJSKO DRUŠTVO JESENICE V PRVI POLOVICI LETA 2022

Vsaj dvakrat letno se sestane upravni odbor MDJ, ki oceni preteklo delo in načrtuje delo v naslednjem obdobju. Delovanje je bilo zaradi korone v letu 2021 okrnjeno, tako da so v prvi polovici leta 2021 odpadle vse aktivnosti, v jesenskem času pa smo pod PCT pogoji realizirali vse muzejske večere in izlet, prav tako tudi v spomladanskem času leta 2022. Prijetno nas je v aprilu presenetila ddr. Perkova s tretjim spomladanskim predavanjem o Šempetru v Savinjski dolini. Predstavila je zanimive zgodbe Rimljanov, ki so jih zgodovinarji in arheologi razbrali iz nagrobnih zaznamkov Rimske nekropole in iz drugih virov.

17. marca smo po muzejskem večeru izpeljali občni zbor in s tem zadostili pogojem delovanja društva.

Na spomladanskem izletu je na nas skoraj večji vtis kot sama vožnja ob slovenski obali naredila urejenost Marezig in čudovit razgled na Tržaški zaliv.

V imenu društva se zahvaljujemo dolgoletni direktorici muzealki Ireni Lačen Benedičič za dobro sodelovanje z Gornjesavskim muzejem. Novemu direktorju Aljažu Pogačniku, umetnostnemu zgodovinarju in muzealcu, pa želimo uspešno delo.

Na upravnem odboru 31. avgusta smo sprejeli tudi jesenski program Muzejskega društva Jesenice, kot sledi.
Predsednik MDJ Aleš Lagoja, tajnica Darka Rebolj

JESENSKI PROGRAM MUZEJSKIH VEČEROV - MDJ 2022

15. september: dr. Marko Mugerli - Mere in merilni pripomočki od antike do danes

20. oktober: Špela Smolej Milat – Rateče Josipa Lavtižarja

17. november: ddr. Verena Vidrih Perko – Kemično in biološko orožje v času antike

15. december: Boštjan Omerzel – Poljska, Ukrajina, Rusija – vojak, vojni ujetnik, prisilni delavec Jože Hameršak

Muzejski večeri bodo v Kosovi graščini vsak tretji četrtek v mesecu ob 18. uri

MUZEJSKI VEČER 15. SEPTEMBER: MERE IN MERILNI PRIPOMOČKI OD ANTIKE DO DANES

Na muzejskem večeru bomo spoznali predvsem načine merjenja časa, mase, dolžine in prostornine od antike do danes. Prve civilizacije so se v času orientirale po sončni svetlobi in iztekanju snovi. Na Slovenskem sta najstarejši sončni uri iz obdobja rimskega cesarstva, prvo so našli v Lokah pri Novi Gorici, drugo pa v Mošnjah. Na nekaterih slovenskih arheoloških najdiščih so bile najdene uteži iz pozne antike. Osnovna rimska utežna enota je bila *unica* ali *unča* s 27,28 grama. Razdalje so Rimljani merili v korakih. Za korak so šteli premik z levo in desno nogo. Rimska milja je znašala tisoč korakov ali 1479 metrov. Na prehodu iz 13. v 14. stoletje so iznašli mehansko stolpno uro na zobata kolesa in na pogon z utežmi. Z njimi so opremljali mestne hiše in cerkvene zvonike. V 15. stoletju je prišlo do izuma spirale oziroma vzmeti, ki je pripeljal do hišnih, žepnih in ročnih ur. Ure so si lahko privoščili le najpremožnejši in med njimi tudi fužinarji, saj so z njimi odmerjali delovni čas. Maso, dolžino in prostornino so od srednjega veka do uveljavitve metrskega sistema leta 1876 merili z različnimi merskimi enotami: mernik, funt, star, libra, čamp, brač, laket, bokal, vedro, vatel, klafta, čevelj ... S spoznavanjem njihovih vrednosti bomo tudi bolje razumeli zgodovinska obdobja.

MUZEJSKI VEČER 20. OKTOBER: RATEČE JOSIPA LAVTIŽARJA

Josip Lavtižar, dolgoletni rateški župnik, je širši javnosti morda še najbolj znan kot svetovni popotnik, saj večino njegovega pisateljstva obsegajo prav potopisi. Mnoge njegove sodobnike in predhodnike, ki so s svojimi popotnimi zapisi širili obzorja Kranjcem in jim omogočali vsaj posreden stik z neznanimi šegami in navadami, imenujemo začetnike etnologije in kulturne antropologije pri nas. A le redki so izvajali etnografijo domačega dvorišča. Lavtižar je v Ratečah, vasi na skrajnem severozahodu Slovenije, le streljaj od njegove rodne Kranjske Gore, kot duhovnik služboval več kot štirideset let. Ustvaril je pristen stik z domačini in vas dodobra spoznal ter jo tudi temeljito opisal, kot bi bil večč prave etnološke metodologije. Pa vendar ga nihče ne omenja kot etnologa (ali vsaj etnografa).

Na muzejskem večeru bomo predstavili Rateče in Ratečane ter njihov način življenja, s kakršnim se je srečal Josip Lavtižar konec 19. in na začetku 20. stoletja. Prispevek bo objavljen v zborniku *Josip Lavtižar (1851 - 1943) in njegov čas*, ki bo izšel konec oktobra.

MUZEJSKI VEČER 17. NOVEMBER: KEMIČNO IN BIOLOŠKO OROŽJE V ČASU ANTIKE:

Čeravno je danes potrebna vrhunska vojaška tehnologija pri izdelavi sodobnega orožja, so učinkovita sredstva za zahrbtno oblike bojevanja poznali v vseh časih. Med najbolj srhljiva sodijo kemična in biološka orožja, ki pa so se jih s pridom posluževali že v starem veku, antiki in v vseh kasnejših dobah. Temeljila so na dobrem poznavanju narave, živalskega sveta in izkoriščanju človekovih osnovnih potreb po vodi in hrani. Kemična in biološka orožja so omogočala najbolj podle človeške podvige. Znano je, da so žrtve nekaterih oblik kemičnega orožja umirale v strašni agoniji, v kolikor pa so preživele, so jih grozljive posledice zaznamovale skozi vse nadaljnje življenje. Predavanje bo predstavilo skitske in grške bojne strupe, grški ogenj in povsod razširjeno metodo obleganja mest s preprostimi biološkimi orožjem.

MUZEJSKI VEČER 15. DECEMBER: POLJSKA, UKRAJINA, RUSIJA – VOJAK, VOJNI UJETNIK, PRISILNI DELAVEC JOŽE HAMERŠAK

75-letnico konca druge svetovne vojne in osvoboditve koncentracijskega taborišča Dachau smo obeležili z muzejskim večerom o Jožetu Hameršaku, katerega manj znana zgodba o boju in preživetju je preživela v njegovih zapiskih. A že prvo svetovno vojno je preživel kot avstro-ogrski vojak, mlad, radoživ fant, in kot ujetnik na ruski fronti. Zapisi o njegovi poti »Skoz prvo svetovno« so živi, opisujejo osebne izkušnje, podrobne popise krajev, ljudi in njihovih navad, ki odpirajo nove zgodbe in potrjujejo, da je bil Jože Hameršak natančen in dosleden opazovalec. Poti vojaka, vojnega ujetnika in prisilnega delavca bomo dodali na novo odkrite zgodbe iz nekih drugih časov, drugih ljudi...

»V Kolomeji je tekla naša fronta ravno čez židovsko pokopališče.še mrtvim nismo dali miru - grobove smo prekopali in premešali. Največ škode so delale granate - kamor je padla granata, je šlo vse navzkriž, spomeniki in kosti.« Hameršak, 18. avgust 1915.

»Sprva je konflikt potekal na Facebooku, nato pa se je prelil v realni svet. ...v noči z 18. na 19. september (2015) so kapelo, ki je svetišče Judov, zažgali. ...na stenah sakralne zgradbe pa so se pojavile nacistične svastike in napisi "Slava Ku Klux Klanu". Blic info, 27. januar 2016.

ČLANARINA ZA LETO 2022

Članarina za leto 2022 je 12,00 evrov, ki jo lahko plačate pri blagajničarki Mojci Prešeren . Pokličite na telefonska številka 031 309 778 ali pišite na elektronski naslov: mojca.pr1953@gmail.com

Lahko pa članarino nakažete na bančni račun društva. Za nakazilo uporabite naslednje podatke:

Prejemnik:	Muzejsko društvo Jesenice	Koda namena:	ADMG
Namen:	članarina 2022	BIC koda:	KBMASI2X
IBAN:	SI56 0400 1004 6477 830	Referenca:	SI 00 2022

IZLET V VITANJE (v soboto, 8. oktobra 2022, ob 7. uri)

Tokrat se bomo podali v veselje...no, ne čisto zares. Pravzaprav nas bo pot popeljala veliko veliko bližje - v Vitanje. V tem majhnem naselju na jugozahodnih obronkih Pohorja se namreč nahaja Center vesoljskih tehnologij Hermana Potočnika Noordunga, kjer nas bodo strokovni vodiči seznanili z njihovim osnovnim poslanstvom: raziskovanjem, zbiranjem in posredovanjem dognanj o vesolju in vesoljskih tehnologijah. Po ogledu si bomo privoščili eno od virtualnih vsebin (simulator letenja, sprehod med planeti našega sončnega sistema, potovanje v vesolje zavesti), si ogledali film o življenju na mednarodni vesoljski postaji in se pogovorili z robotko Vito. Po obisku Centra Noordung si bomo vzeli čas za kosilo, nato pa se za nekaj trenutkov vrnili v zgodnje 19. stoletje, ki nam ga bo pričarala starodobna domačija Beškovnikova kašča, ki je živi muzej nekdanjega podeželskega življenja in obenem muzej starih predmetov, ki oživljajo spomin na orodja domače obrti.

Zjutraj bomo štartali ob 7. uri s Hrušice (AP Dobrčnik - če bo dovolj prijav, sicer z AP Čufar), domov pa se bomo vrnili v večernih urah. Prijavite se lahko pri Darki Rebolj (tel.: 031/787-363) ali na Muzejskih večerih - do zasedbe avtobusa.

Darka Rebolj

MUZEJSKI ČASOPIS

Ustanovitelj: Muzejsko društvo Jesenice
Urednica: Majda Malenšek
Naklada: 300 izvodov

Tisk: GMJ

Izdajata: MDJ in GMJ
Oblikovanje: Jakob Omerzel
Za člane MDJ je časopis brezplačen